

"El VI Dalai Lama era excepcional"

'Poemes d'Amor del Sisè Dalai Lama del Tibet' és la primera obra de literatura tibetana traduïda al català i una de les dues més completes que s'hagin fet en cap altra llengua. Josep Lluís Alay, el traductor, considera l'autor bàsic per a entendre el Tibet d'avui.

Josep Lluís Alay és doctor en física per la Universitat de Barcelona i en Ciències per la Universitat de Lovaina. Fou precisament en aquest centre belga que va començar a interessar-se pels pobles nòmades de Mongòlia, i d'aquí al Tibet el salt fou curtíssim. I es dedicà a estudiar tibetologia i mongolística a la Universitat d'Hiroshima. Fins ara ha escrit articles i ha fet conferències i seminaris sobre el Tibet i Mongòlia, però no ha estat fins enguany que ha publicat la seva primera obra sobre la matèria, la traducció de les poesies del controvertit sisè Dalai Lama. I no serà el darrer que faci, perquè abans de gaire veuran la llum els seus llibres *Història dels tibetans (Dels orígens a la situació actual)*, de l'editorial Pagès, *El secret del Tibet*, resum de l'exposició del mateix nom, de la qual és comissari, i que es podrà veure a l'octubre a la Fundació Arqueològica Clos, de Barcelona. I finalment, a les acaballes de l'any publicarà el primer diccionari català-tibetà, que elabora ensems amb una tibetana de Lhasa.

—El sisè Dalai Lama és un personatge excepcional?

—Sí, la biografia i l'obra el fan excepcional. Tot i que hi ha una gran diversitat entre els Dalai Lama, des dels que només s'han dedicat a qüestions religioses als que es van morir als onze anys i que no van tenir temps de fer gaire història, passant pels que s'han dedicat molt a la política o han estat molt importants en la literatura tibetana des del punt de vista dels estudis històrics i religiosos, com el cinquè. Però tots tenen un punt en comú, que sapiguem fins ara, el de complir els vots monacals. Ara, el sisè Dalai Lama n'és l'excepció. No és que trenqués els vots, sinó que quan li arriba l'edat, als divuit anys, i li fan fer el vot de castedat, l'home s'hi nega.

—Com ho van acceptar els tibetans?

—... Pots dir que són misteris del budisme. Parlem d'una persona que representa l'encarnació d'una divinitat budista, el *bodhisattva* de la compassió i, per tant, els tibetans creuen que no són ningú per dir com s'ha de capturar una divinitat; potser els posa a prova per veure fins a quin punt confien en aquesta divinitat. Per

tant no hi busquen cap explicació; senzillament, els fa gràcia. N'hi ha uns altres, els més ortodoxos, que diuen que tot això és un muntatge de l'època. De fet, era el moment crític en què el Tibet passa a sobirania xinesa; per tant, és el moment més especial per a entendre això que passa ara. Aquest sector diu que aquesta imatge és una campanya que fa un cap d'una tribu mongòlica, ben relacionat amb l'emperador manxú. I és precisament aquest cap mongol qui ocupa el Tibet el 1706, aprofitant-se d'aquest sisè Dalai Lama que no segueix la vida que correspon a un Dalai Lama.

—Hi ha versions diverses de la seva vida. Quina creu que és la més verídica?

—Jo em trobo molt influït pel meu pensament occidental i la versió que em resulta més normal és la que té més lògica, cosa que no vol dir que sigui la que en tingui més al Tibet. Ara, de totes formes, al Tibet s'accepta que va seguir una vida poc ortodoxa, des del punt de vista d'un monjo de la seva escola budista.

I és clar, sí, va tenir totes aquelles amants que diuen, i bevia aiguardent, practicava el sexe i es despreocupa completament de la política i la religió.

—Per què tingué aquesta actitud?

—Es condicionada per la seva biografia anterior. És un nen que mantenen aïllat del món, com un presoner. Això va lligat amb la mort del seu antecessor, una mort que va ser amagada pel regent durant gairebé

"Tots els Dalai Lama tenen un punt en comú, el de complir els vots monacals. El Sisè Dalai Lama n'és l'excepció. Quan li arriba l'edat, als divuit anys, i li fan fer el vot de castedat, l'home s'hi nega."

vida poc ortodoxa com a monjo de l'escola budista"

quinze anys, a tot el món, a tots els tibetans. El cinquè Dalai Lama és el primer que s'ha convertit en la màxima autoritat política d'un Tibet independent, i per això quan es mor és un problema. El seu successor ha de ser una encarnació i, per tant, cal esperar, de primer, a trobar-la, cosa que dura uns tres o quatre anys, i després que aquesta encarnació creixi i arribi com a mínim als divuit anys perquè tingui una mica d'autoritat. Per tant, és un *impasse* de gairebé vint anys. I en aquell moment hi ha, de l'una banda, una dinastia manxú, cada dia més forta, que té una voluntat ferma d'annexionar definitivament el Tibet a la Xina; i de l'altra hi ha els mongols, que cada dia tenen més força, sobretot els occidentals, i que es barallen amb l'emperador xinès. Els mongols també són budistes tibetans, però el regent dubta de les seves intencions i es pensa que també volen obtenir el control polític del Tibet. En aquesta situació el regent decideix d'amagar la mort del Dalai Lama i munta una expedició secreta per buscar l'encarnació, el sisè Dalai Lama, i el manté amagat tots aquests anys esperant que arribi a la majoria d'edat. El regent va mantenir el nou Dalai Lama a càrrec d'un governador que, sense saber de qui tenia cura, el tractava gairebé com un presoner. El regent havia fet fins i tot cartes signades amb el segell del cinquè Dalai Lama, adreçades a l'emperador xinès.

—Com es descobreix?

—Per uns soldats mongols detinguts per l'exèrcit xinès. Ara, fins i tot aleshores el regent juga amb l'equívoc que el cinquè és el sisè i el setè, etc., perquè és una encarnació del mateix principi conscient que passa d'un cos a un altre. Per tant, diu a l'emperador que estigui tranquil, que el Dalai Lama hi és, el que passa és que ara té quinze anys.

—També hi ha controvèrsia sobre com va morir?

—Sí, el govern tibetà a l'exili manté una biografia de tots els Dalai Lama del Tibet, i en la del sisè manté oficialment el que és la seva vida secreta com a part de la seva biografia. Històricament, diuen que es va morir l'any 1706 de camí cap a Pequín, desterrat pel cap mongol, als vint-i-tres anys, sembla que d'esgotament, tot i que no es descarta que l'enverinessin. I més tard es troba un setè Dalai Lama. Però al cap d'uns anys apareix un llibre, escrit per un monjo mongol, que explica la suposada continuació de la vida del sisè Dalai Lama. I diu que s'havia escapat, que s'havia instal·lat a la zona més oriental de Mongòlia, en un monestir, fent una vida perfectament d'acord amb les normes monacals de la seva escola budista.

—Com la va fer, la traducció dels seus poemes?

—Anant-me'n allà i demanant ajut. Fer una traducció de l'anglès, castellà, francès o rus és molt diferent de fer-la del tibetà. Hi ha conceptes culturals i socials que, si no en tens algunes pistes, no te'n surts. Per això agraeixo l'ajut de Kalnam, ex-monjo del monestir de Sera.

—Aquest llibre ha estat mai traduït?

—Sí, però les versions més completes són la xinesa i la catalana. També n'hi ha traduccions parcials i versions a l'anglès. La catalana no és cap versió, és fidelíssima a l'original, tant de sentit com de forma d'expressió, i després en Jaume Subirana l'ha adaptada

GLÒRIA MATAMALA

perquè quedi raonablement bé en català. Quasi totes les poesies són de quatre versos, com a l'original. Ara, el tibetà és una llengua gairebé monosil·làbica, cosa que fa molt difícil de mantenir els quatre versos. En certs casos, fins i tot s'ha mantingut l'ordre gramatical tibetà.

—Són gaire conegudes al Tibet les poesies del sisè Dalai Lama?

—Molt, pel personatge i per l'autor. La gent del camp, els nòmades o fins i tot la gent de ciutat en coneix com a mínim una. Són per a ser cantades.

—I avui no hi ha dificultats per a cantar aquestes poesies en públic al Tibet?

—Depèn del moment i de les circumstàncies. Cantar cançons populars tibetanes públicament es comença a permetre, de fet, a partir del 1998, als locals anomenats *namgya*, i que han envaït la ciutat de Lhasa. A vegades en tanquen algun. En aquests locals, s'hi respira un ambient de reivindicació cultural tibetà molt gran, encara que també s'hi canten cançons xineses o angleses, i fins i tot hi ha un imitador de Michael Jackson molt famós.

Josep Lluís Alay considera certa la versió de la vida poc ortodoxa del sisè Dalai Lama, Tshang-lan Guiamtso.

"Va tenir totes aquelles amants que diuen, i bevia aigüerent, practicava el sexe i es despreocupa completament de la política i la religió".

Oriol Cortacans